



سیدحسین‌الله مرتضوی زاده  
مدرس مراکز تربیت معلم

ویدالشکری  
دانشجوی تربیت معلم

## اشاره

کلاس درس همواره برای دانش‌آموزان مختلف تجارب متفاوتی را رقم می‌زند. در بسیاری موارد دانش‌آموزان از کلاس‌های درس خود به خوبی یاد می‌کنند و گاهی، برخی حتی حاضر به مرور ذهنی تجارب خود نیز نیستند. فراهم کردن شرایط خوشایند در کلاس درس، یکی از هنرهای مدیریت کلاس محسوب می‌شود. در مقاله‌ای که پیش رو دارید، کوشیده‌ایم شرایط ایجاد محیط شاداب و با نشاط در کلاس درس را بررسی کنیم.

# چگونه کلاس درس

شادی و نشاط،  
مدیریت کلاس  
درس، شوخ‌طبعی  
معلم، راهکارهای  
شادی.



## سرآغاز

شادی و نشاط از نیازهای روحی انسان است که در بسیاری از جنبه‌های حیاتی، نقش مؤثری ایفا می‌کند و از نگاه صاحب‌نظران، پیش‌نیاز اساسی و بستر لازم برای هر نظام تعلیم و تربیت پویاست [مرتضوی‌زاده، ۱۳۸۶: ص ۲۰]. در واقع هدف نظام تعلیم و تربیت، ایجاد محیطی امن و سرشار از شادی و نشاط است، به طوری که دانش‌آموزان بتوانند با آسودگی خاطر عقاید خود را بیان کنند و با همدیگر تعامل سازنده داشته باشند تا بتوانند به رشد و شکوفایی دست یابند. عوامل متعددی در ایجاد کلاس شاد و با نشاط مؤثر است که آن‌ها را می‌توان به دو دسته عوامل بیرونی و درونی تقسیم کرد. بررسی تمام این عوامل در حوصله

یک مقاله نمی‌گنجد، اما در این گفتار برخی از عوامل درونی مؤثر بر شادی و نشاط کلاس درس را بررسی می‌کنیم.

## تعریف شادی

روان انسان در مقابل عوامل بیرونی و درونی، واکنش‌هایی از قبیل شادی و نشاط، تنفر، غم و اندوه از خود نشان می‌دهد که به آن‌ها هیجان می‌گویند. یکی از این هیجان‌ها شادی است. شادی با مجموعه‌ای از کلمات مثبت از قبیل نشاط، خرسندی، خوشی، مسرت، وجد و خوش‌بینی هم‌معناست [آیزنگ ۱۳۷۰، ترجمه فیروزبخت و خشایار بیگی: ۱۲]. شادی، آرامش خاطر و رضایت باطن است. شادی برای انسان ضرورتی است که به زندگی او معنا و مفهوم خاص می‌بخشد. با دستیابی به شادی، بهتر می‌توانیم به اهداف آموزشی و تربیتی تعیین شده برسیم.

## عوامل مؤثر بر شادی و نشاط دانش‌آموزان در کلاس درس حالات ظاهری معلم

جَو روانی و عاطفی کلاس درس تا حدود زیادی به وضعیت روحی و روانی معلم بستگی دارد. وقتی معلم با روحیه شاد و بانشاط وارد کلاس شود، دانش‌آموزان از مصاحبت و در کنار او بودن لذت خواهند برد. زیرا نخستین قدم برای ایجاد شادی و نشاط در کلاس، حالات ظاهری چهره معلم است. مهم بودن و بزرگی، در اخم کردن و عبوس و ترش‌رو بودن نیست [مرتضوی‌زاده، ۱۳۸۹: ۸۴].

برخی از معلمان تصور می‌کنند اگر همیشه عبوس باشند و اخم کنند، شاگردان از آن‌ها حساب می‌برند و می‌ترسند؛ در حالی که تحقیقات انجام شده، نتیجه دیگری را نشان می‌دهد. بررسی روزنشانین<sup>۱</sup> (۱۹۷۰) نشان می‌دهد که معلمان سرزنده و با شوق در ایجاد بیشترین درگیری دانش‌آموزان در درس و در

نتیجه بیشترین میزان یادگیری آنان موفق‌ترند [نقل از روؤف ۱۳۸۳: ۱۷۹]. بنابراین، معلم اثربخش باید فردی بشاش، خوش‌اخلاق، عاطفی و برخوردار از سلامت روانی و انعطاف‌پذیر باشد، تبسم

از رنگ‌های روشن به خصوص آبی و سفید استفاده شود [نقل از افضل‌راد، ۱۳۷۱: ۳۸].

### صدای معلم

صدای یکنواخت معلم، کلاس

درس را کسل‌کننده و ملال‌انگیز می‌کند. تنوع در کیفیت صدا، نحوه بیان، تن صدا و سرعت گفتار، بیانگر نشاط و سرزندگی معلم است. آرام صحبت کردن و زیر و بم کردن صدا، سبب جلب توجه

دانش‌آموزان به

محرک‌هایی که

نشانه‌های زیبایی و

سرزندگی و شادابی

را نمایان کنند علاقه

بیشتری نشان

می‌دهند

# با نشاطی داشته باشیم؟

بر لب داشته باشد، جلوی خشم و عصبانیت خود را بگیرد و با دانش‌آموزان صمیمی ولی قاطع باشد. گاهی اولین چیزی که قبل از حالات چهره، توجه دانش‌آموزان را به خود جلب می‌کند، رنگ و نوع پوشش یا لباس معلم است؛ زیرا نوع و رنگ پوشش معلم هم برای خود و هم برای دانش‌آموزان می‌تواند نشاط‌آور یا کسل‌کننده باشد. اگر معلم لباس تمیز، روشن، زیبا و مناسب بپوشد، به طوری که جلب توجه کند، باعث شادابی و نشاط خود و دانش‌آموزان می‌شود و در کنار او بودن احساس رضایت و شادابی می‌کنند. لوشر<sup>۲</sup> (۱۳۷۱) می‌گوید: پوشیدن لباس‌هایی با رنگ‌های شاد در مدارس، علاوه بر زیبایی خاصی که به محیط آموزشی می‌دهد، هنگام ایستادن در صف و نشستن در کلاس، تأثیرات اساسی بر روحیه دانش‌آموزان دارد. بنابراین توصیه می‌شود، در مدارس، بیشتر



حرکات و حالات چهره معلم با پیشرفت تحصیلی شاگردان، رابطه مستقیم وجود دارد. معلم باید در هنگام تدریس، تا آنجا که می‌تواند از گفتارهای غیر کلامی متنوعی استفاده کند. چنانچه براون<sup>۳</sup> (۱۹۷۰) می‌گوید، گفتارهای غیر کلامی، مؤلفه‌های اصلی شادی و نشاط هستند [نقل از رؤوف، ۱۳۸۳: ۱۸۵] که برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: سر جنباندن، لبخند زدن، اخم کردن، دست روی دست گذاشتن، دست به کمر گذاشتن، پاکویدن، حالات متفکرانه به خود گرفتن و ... این حرکات می‌توانند کلاس درس را برانگیزاننده، جذاب و با نشاط کنند.

### ورزش صبحگاهی

ورزش صبحگاهی در شروع فعالیت آموزشی مدارس می‌تواند عامل مهمی در کسب آمادگی‌های جسمانی و ایجاد نشاط و شادابی و تأمین سلامت جسم و روح دانش‌آموزان باشد. بهتر است به منظور جذابیت حرکات و هماهنگی با روحیه دانش‌آموزان، تمرینات متنوع و ترکیبی در برنامه صبحگاهی انتخاب شود.

### وضعیت فیزیکی کلاس درس

دانش‌آموزان به طور متوسط پنج ساعت از بهترین ساعت روز خود را در کلاس درس به سر می‌برند. توجه به عوامل فیزیکی مانند: روشنایی، وسایل گرمایشی یا سرمایشی، رنگ، هوا و سروصدا، چینش صندلی‌ها و تجهیزات آموزشی، می‌تواند در ارتقای کیفیت



کلاس درس از حالت یکنواختی و سکوت بیرون می‌آید و شادی و نشاط را در پی می‌آید.

### شوخ طبعی و خوش رویی معلم

شوخ طبعی و خوش رویی را می‌توان ساده‌ترین راه شادی بخشی دانست؛ زیرا شوخی، روح‌ها را شادمان و انسان و محیط اطراف وی را شاد می‌کند، کینه‌ها را می‌زداید، انسان‌ها را به هم نزدیک می‌کند، دل‌ها را به هم پیوند می‌دهد و جو حاکم بر کلاس درس را شاداب و با طراوت می‌کند. البته آن نوع شوخی که موجب استهزای دانش‌آموزان شود و حرمت و شخصیت آنان را خدشه‌دار کند، اداره کلاس را از دست معلم خارج و دچار بی‌نظمی می‌کند.

### گفتارهای غیر کلامی

روزنشانین (۱۹۷۰) در یک آزمایش نشان داد که بین تنوع

و اشتیاق دانش‌آموزان به تدریس می‌شود. پس انواع سرعت در صحبت کردن را تمرین کنید. در ضمن تمرین، متوجه خواهید شد که هنگام تغییر از یک سرعت به سرعتی دیگر، توجه مخاطبان شما به آن چه می‌گویید، بیشتر می‌شود.

### روش‌های تدریس

استفاده معلم از یک روش تدریس، ممکن است فقط برای انتقال نوع معینی از دانش مناسب باشد؛ در حالی که برای انتقال انواع دیگر دانش‌ها نامناسب باشد. اگر معلم هنگام تدریس فقط از یک روش برای ارائه محتوا استفاده کند، ممکن است تکرار این عمل برای دانش‌آموزان خسته کننده باشد و دیگر اشتیاقی برای یادگرفتن باقی نماند. انعطاف‌پذیری و تنوع در روش‌های تدریس، سبب جلب توجه و فعال کردن دانش‌آموزان می‌شود. بدین طریق،

وقتی معلم با روحیه

شاد و با نشاط وارد

کلاس می‌شود،

دانش‌آموزان از

مصاحبت و در کنار

معلم بودن لذت

خواهند برد

اگر معلم لباس تمیز،

روشن و مناسب

پوشد، به طوری که

جلب توجه نکند، باعث

شادی و نشاط خود و

دانش آموزان می شود

و دانش آموزان از

صحبت کردن با او و در

کنار او بودن احساس

رضایت و شادی

می کنند



زبانی مثبت بیان کنید. مثبت سخن بگویید، مثبت نگاه کنید و مثبت عمل کنید. تلاش و کوشش ناچیز دانش آموزان را ارج بگذارید و گاهی کر و گاهی کور باشید (گاهی خطاهای دانش آموزان را نادیده و ناشنیده بگیرید).  
● همواره متبسم باشید و این تبسم را به دانش آموزان منتقل کنید.

## پیشنهادها

● رنگ‌ها، عکس‌عمل‌های گوناگون را در انسان برمی‌انگیزند. پوشیدن لباس‌های سفید، غیر از موضوع بهداشت و توجه به گرما و سرما، برای انسان شادی‌آفرین است؛ همان‌طور که پیامبر (ص) فرموده‌اند: جامه سفید پوشید که آن نیکوترین رنگ‌هاست [طریقه‌دار، ۱۳۸۳: ۶۴]

● آراستگی ظاهری معلم، عامل مهمی در جذب دانش آموزان است، پس اگر می‌خواهید دانش آموزان به سخنان شما گوش فرا دهند، ظاهری آراسته داشته باشید.  
● بوی خوش از طرف معلم، عاملی شادی‌بخش است: همان‌گونه که بوی بد، باعث افسردگی می‌شود. پس همواره خودتان را به بوی خوش آراسته کنید.  
● مثبت نگر باشید؛ حتی در اولین جلسه، قوانین و مقررات کلاس درس را با

عاطفی کلاس و سلامت اعضای آن مناسب باشد. دانش آموزان به محرک‌هایی که نشانه‌های زیبایی و سرزندگی و شادابی را نمایان کنند علاقه بیشتری نشان می‌دهند. برای ایجاد شادی و نشاط دانش آموزان، باید از محیط مدرسه شروع کنیم. برخورداری حیاط مدرسه از فضای سبز، درخت‌کاری، رنگ‌آمیزی در و دیوار با رنگ‌های شاد و... موجب افزایش کارایی و یادگیری دانش آموزان می‌شود. بنابراین، حیاط مدرسه باید چنان باشد که قابلیت اجرای برنامه‌های آموزشی و پرورشی را داشته باشد؛ حتی داشتن مکان مناسب برای برگزاری مراسم صبحگاهی یا عصرگاهی، زمین فوتبال، والیبال و... در شادی و نشاط و رشد همه جانبه دانش آموزان مؤثر است.

## مثبت نگری

هدایت افکار دانش آموزان به عهده معلم است. اگر معلم افکار مثبت داشته باشد و به جنبه‌های مثبت دیگران توجه کند، دانش آموزان هم، چنین خواهند کرد. پس معلم باید هیجانات و افکار منفی را از خود دور کند و هیچ‌گاه برای خود و دانش آموزان زمینه‌سازی منفی نکند، بلکه با پرورش مثبت‌نگری در دانش آموزان، اعتماد به نفس آن‌ها را افزایش دهد. به آن‌ها بیاموزد که به توانایی‌های خود ایمان داشته باشند و برای شکوفایی استعدادهای خود بکوشند [مرتضوی‌زاده، ۱۳۸۳: ۷۱].  
بدین طریق، شادی و نشاط را به آنان هدیه می‌کند.

پی‌نوشت

1. Rosenshine
2. Lusher
3. Brown

- منابع
1. آیزنگ، مایکل (۱۳۷۰). روان‌شناسی شادی. ترجمه فیروز بخت و خشایار بیگی. انتشارات بدر. تهران.
  2. براون، جورج (۱۹۷۰). تدریس خرد. ترجمه علی رؤوف. انتشارات مدرسه. تهران.
  3. طریقه‌دار، ابوالفضل (۱۳۸۳). شرع و شادی. انتشارات حضور. قم.
  4. لوشر، ماکس (۱۳۷۱). روان‌شناسی رنگ‌ها. ترجمه وحید افضلی‌راد. تهران: انتشارات نیریز
  5. مرتضوی زاده، سید حشمت‌الله (۱۳۸۳). چگونه خانواده شاد و با نشاط داشته باشیم. نشریه پیوند. سازمان مرکزی انجمن اولیا و مربیان. تهران.
  6. مرتضوی زاده، سید حشمت‌الله (۱۳۸۹). راهنمای تدریس. نشر عابد. تهران
  7. مرتضوی زاده، سید حشمت‌الله (۱۳۸۶). شادی، شوخی و لبخند پیامبر. رشد معلم. سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی. تهران.